

RUKOVANJE ŠKOLJKINIM LJUŠTURAMA

Naši školjkari na terenu posle ulova školjaka rukuju s njima kao što rade kubikaši sa peskom ili šljunkom. Teškom željeznom lopatom pune u čamcima ili na obali grube vrbove košare ulovljenim školjkama, prenose ih na nešto udaljeniji teren radi kuhanja, gde ih grubo ispražnjuju kao da rukuju s kamenjem. Isto takvo rukovanje zapazio sam i u sabirnim stanicama pri utvaru školjkinih ljuštura, posle kuhanja, u vreće ili u rasutom stanju za transport bilo seljačkim kolima, kamionima ili vagonima. A više puta svoju tešku košaru bace svom snagom na gomilu školjkinih ljuštu-

Školjkine ljuštore u košarama na snegu
Foto: Tadić

ra. — Šta se pri tom događa? Oštrom ivicom željezne lopate oštete školjkine ljuštore, dakle, njihove kapke iz kojih treba da se izradi sedefna dugmad. Oštećeni kapci u radionici dugmadi pod pritiskom mašinskog alata prsnu, raspadnu se i od takvog kapka ili se dobije manji broj dugmadi ili ona budu manja, a veći deo ide u otpatke.

Prema tome, šta bi trebalo preduzeti? Sa školjkinim ljušturama treba pažljivo rukovati. Pri utovaru ili prebacivanju treba upotrebljavati željezne vile, ali sa malim kuglicama na vrhu svake račve. Takve se vile upotrebljavaju u nekim zemljama pri utovaru krompira ili pri prebacivanju u slagalištima. Na taj način se krompir ne zaseče, tako se ni kapci školjkinih ljuštura ne bi oštećivali.

I pri transportovanju mnogo se greši kada se ljuštore jednostavno prevoze u rastresitom stanju, jer se priličan procent izlomi. Nije dobro transportovati ih ni u vrećama, jer se i tako lome od udaraca i gnječenja. Jedini podesniji način bio bi transportovati ih u sanducima ili košarama pošto su pri tom najviše zaštićene od oštećenja.

Obilazeći industrijska preduzeća u kojima se izrađuje sedefna dugmad, zapazio sam da su hiljade kilograma školjkinih kapaka držali u hrpama na otvorenom dvorištu i tu ostajale dugo vremena pod uticajem sunca, vetra, peska, snega i leda, kao i prolaznika. Dakle, pod uticajem svih nega-

tivnih elemenata koji štetno deluju na njihovu vrednost. Rukovodioci preduzeća žalili su mi se da im se pri izradi sedefne dugmadi raspadne veliki deo kapaka. Nije čudo!

Na mrtve ljuštore, pošto su školjke već iskuhane sunce nepovoljno deluje, ako su one u dvorištu izložene njegovoj toploti. Pri tome se stalno suše, vlaga iz njih isparava i one malo raspuknu. Vetar isto tako razorno deluje na školjkine kapke, on ih suši kao i sunce, pa i od toga raspuknu. A uz to strujanje vetra nanosi pesak. Kada pesak bude nanošen velikom jakošću vetra, naprimer, košave u području obala Dunava i Save, koja vrlo često duva golemom brzinom, on udara isto takvom snagom u školjkine kapke, od čega oni budu razarani. Pesak je oštar, to su vrlo sitne i oštre čestice različitih minerala, pa ako se ti udarci često ponavljaju, to osetljiva sedefna strana lako postaje hrapava i gubi svoj prirodni sjaj. Uz to u hemiskom sastavu takvog peska mogu biti i takvi elementi za stupljeni, koji se pod uticajem vlage rastvaraju, pa negativno deluju na ljušturine kapke, dakle, podvrgnuti su koroziji, i pri izradi može doći do potpunog raspadanja celog kapka. A najgore je, ako su kapci preko zime izloženi ledu, kako ih nekoliko preduzeća uobičajava držati. Vlaga što se nakupi na površini kapaka, od kiše i snega, prodre u njihove pukotine, a tih ima skoro na većini primeraka, sledeni se i po zakonima prirode, nastali led širi se i on proširi već postojeću pukotinu za jednu jedanaestinu svoje pređašnje širine. Kada se to ponovi više puta, pukotine će biti sve veće i veće, i to sasvim upropasti kapke koji postaju nepodesni za izradu dugmadi, pa se bacaju u otpatke za pretvaranje u mineralno brašno. I prolaznici uništavaju ljuštore, ako dugo vremena leže na dvorištu. Prolazeći pored njih vrlo često se i nehotice udari cipelama u one komade na ivici hrpe. Kada se to dugo i često ponavlja s tim se načinom razmrskava dosta kapaka.

I za čuvanje školjkinih ljuštura pod krovom, treba imati izvesnog smisla.

Dovoljno je provesti neko vreme u bilo kakvom nepodesnom slagalištu školjkinih ljuštura, u kome vlada visoka temperatura, i ako uz to sunčani zraci satima prediru kroz prozore, uverićemo se kako ljuštore pucaju, i kada to nedeljana ili mesecima traje, veliki broj kapaka postaje nepodesan materijal za izradu dugmadi. Dakle, ista pojava kao i na otvorenom prostoru pod uticajem sunčane toplote.

Kako smo videli, školjkinim ljušturama treba pažljivo rukovati, nešto slično kao sa staklom ili porculanom, jer u protivnom nastaje kršne samo prilikom transporta, već i u slagalištima. Za takve svrhe potrebne su naročite prostorije u kojima razlike temperature ne će biti velike. Ako se u tu svrhu nemaju podrumске prostorije, onda

neka su barem polupodrumске, ali nikako otvorena dvorišta, ili dvorišta sa strehom odozgo, ili drvene barake. Na takvim mestima ljuštуре su izložene velikim razlikama temperature, ako u njima leže dugo vremena.

Kada se gradi slagalište za navedene svrhe, tada neka zgrada nije suviše izložena sunčanoj strani. Naročito se ima paziti da prozori budu na severnoj strani. Na drugim stranama prozori nisu potrebni. Njihove dimenzije ne treba da su veće od 80×30 cm i da veća dimenzija leži horizontalno, jer se tako donekle ublažuje upadanje snopa sunčanih zraka. Dovoljno je da je po jedan prozor na tri metra udaljenosti jedan od drugoga. Krov na onoj strani, gde su prozori, svakako na sever-

noj, treba da ima širu strehu nego ostale strane, jer se i time sprečava direktno ulaženje sunčanih zraka. Patos treba da je zemljan, po mogućnosti nešto vlažan. U slagalištu treba izbegavati promaju, per ona suši kapke, od čega naprsnu. Dobro bi bilo da u slagalištu postoji vodovod, kako bi se za vreme leta mogle ljuštуре dva tri puta sedmično poprskati vodom.

Lov školjaka, koji je prilično primitivan, rukovanje njihovim ljušturama, kao i industrija sedefne dugmadi, sve je to kod nas još uvek mlado zanimanje, bez nekog velikog i dugogodišnjeg iskustva, pa se nadam da ova zapažanja sa terena, kao i u raznim slagalištima i radionicama neće biti na odmet.

Bogdanović Jovo, Beograd

PLIVA — JEDNA OD NAŠIH NAJLJEPŠIH I NAJBOGATIJIH RIJEKA

Ako bi makar i najbolji poznavalac naših planinskih rijeka želio da, ocjenjujući njene prirodne ljepote, neku izdvoji između ostalih, i stavi je na prvo mjesto, to ne bi bilo moguće. Ne samo zbog toga što je kod nas takvih rijeka velik broj, već prvenstveno zato što svaka od njih ima nešto svoje, posebno. Ljepotu jedne čine strmi i duboki kanjoni, pjenušavi brzaci i virovi; druge, pitome livade ili bujna šuma, koja se kao u ogledalu odražava na mirnoj i bistroj površini rijeke; treća se odlikuje svojom plahovitosću, bučnim vodopadima, itd. Ali ako krenemo od izvora do ušća Plive i brižljivo je posmatramo, vidjećemo da je priroda obdaruвала ovu rijeku sa svega pomalo od onih karakterističnih osobina svake naše planinske rijeke ponaosob.

Pliva izvire ispod sjeveroistočnih padina planine Vitorog. Nastaje poslije spajanja triju izvora, koji se nalaze na oko 486 metara nadmorske visine. Poslije 700 m toka ona se spušta u pitomu dolinu i na 470 m n. v. prima izgled mirne, tihe i kao biser bistre rijeke. Odatle pa sve do ulaska u kraću klisuru, što iznosi 5 km riječnog toka, s lijeve i s desne strane rijeke prostiru se kao čilim ravne i zelene livade iznad kojih se uzdižu najprije blagi brežuljci, a zatim strmi i visoki bregovi, izdanci okolnih planinskih masiva. Kroz klisuru, dugu oko 2 km. iz koje izlazi iznad Šipova, Pliva brzo teče širokim i plitkim koritom i tu poprima izgled prave planinske rijeke. Možda bih mogao reći, zašto se nije lako odlučiti, kada se uzme čitav tok rijeke, da je to njen najljepši dio. Od Šipova, pa sve do Plivskog jezera, Pliva protječe par stotina metara širokom dolinom iznad koje se s jedne i s druge strane izdižu 6 do 700m, visoki bregovi. S obadvije strane rijeke su plodne njive i pitome livade, a ona je toliko tiha, da joj se jedva primjećuje pravac toka. Nešto preko 4 km. toka Plive zauzimaju Veliko i Malo Plivsko jezero. Dalje prema Jajcu ona teče preko sedrenih barijera,

pravi mnoštvo vrtloga i virova, sve dok se preko svog dobro poznatog vodopada ne ruši u Vrbas.

Ako izuzmemo nešto oko jednog kilometra pri izvoru gdje živi samo pastrmka, čitava 32. km. toka Plive naseljava pastrmka i lipljan. To je neobično bistra rijeka i rijetko se kada zamuti. Oko dvije trećine toka Plive ima karakter nizinske rijeke sa vrlo sporim tokom. Na tom dijelu rijeke čitavo korito je obraslo gustom i odraslom travom, što ribi obezbjeđuje dovoljne količine kiseonika, za razliku od brzih planinskih rijeka koje kiseonik zahvataju mehaničkim putem tekući neravnim i kamenitim dnom. Na tom dijelu toka Plive, rekao bih, da prevladuje lipljan. Možda ni u jednoj drugoj planinskoj rijeci lipljan nije dublje zašao u izvorni dio kao što je to na Plivi. Priroda ga je sama malo potisnula samo na onom dijelu gdje Pliva protječe kroz klisuru, jer je tu jaka struja, i taj dio rijeke bolje pogoduje pastrmci. U Plivskom su jezeru nastanjeni i neki predstavnici ciprinda, ali oni uopće ne predstavljaju nikakav značaj za sportski ribolov. To je samo po sebi razumljivo, jer pored toga što se i u samom Plivskom jezeru može uloviti pastrmka i do 10 kg., Pliva je neobično bogata pastrmkom i lipljanom, a uz to je vrlo pristupačna rijeka. Gotovo na čitavoj njenoj dužini s jedne i s druge strane obalom vodi dobro utabana staza i ribolovac, koji mi je rekao da se na Plivi može loviti u salonskom odijelu, potpuno je u pravu.

Loviti na Plivi lipljana i pastrmku vještačkom mušicom pravo je zadovoljstvo. Čovjeka ne svakom koraku osvježava divna priroda, oduševljava ga neobično bogatstvo rijeke, laka pristupačnost svakom njenom dijelu itd. Ali koliko god se čovjek oduševi brojnim i vrlo krupnim lipljanima, toliko se razočara njihovim izgledom. Nema tu od one poznate srebrno-bakarne boje lipljana ni traga. Zelena trava u koritu rijeke u kojoj lipljan prebiva oduzela mu je njegov spoljni sjaj. Kada ne